

I.R. Iran's Public diplomacy in Africa

Maryam Moradi*

Aliraza Moussavizadeh**

Aliasghar kazemizand***

Mohammadreza Dehshiri****

Received: 2019/10/23

Accepted: 2019/01/11

Using effective tools and methods to create a positive image of country is an important issue in public diplomacy. Given that Africa is one of the strategic areas for the Islamic Republic of Iran, Iran must identify and use of its existing capabilities, to improve its image in this region. This is an important issue for I.R. Iran; because Iran's rivals in the region are working hardly to present a "securitized image" of Iran; which means that Iranian public diplomacy should be move active. Now this question arises: what is the effective strategy of the Islamic Republic of Iran for the success in public diplomacy at Africa? In the present study, a descriptive-analytical approach, using library documents and resources, have been used. According this approach authors use Copenhagen School theory for analyzing environment situation. Then, using in-depth interviews with 20 experts in the field of Africa and public diplomacy, as well as using the SOWT Matrix, for designing Strategies. The results, therefore, imply that a rethinking strategy could strengthen Iran's public diplomacy on the continent by weakening the security outlook on Iran's activities in Africa.

Keywords: Africa, Copenhagen School, I.R. Iran, Public Diplomacy, Securitization, Security, SOWT, Strategy.

* PhD Candidate of International Relations, Department of International Relations, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, I.R.Iran. Maryammoradi.1359@yahoo.com

** Assistant Professor of Department of International Relations, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, I.R.Iran (Corresponding author). contact@moussavizadeh.com

*** Professor of Department of International Relations, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, I.R.Iran. aakazemi@hotmail.com

**** Associate Professor of Department of International Relations, Faculty of International Relations of the Ministry of Foreign Affairs (SIR), Tehran, I.R.Iran. M.dehshiri@sir.ac.ir

راهبرد دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۲۱

مقاله برای بازنگری به مدت ۲۸ روز نزد نویسندگان بوده است.

مریم مرادی *

علیرضا موسوی زاده **

سیدعلی اصغر کاظمی زند ***

محمد رضا دهشیری ****

چکیده

استفاده از ابزارها و روش های مؤثر برای ایجاد چهره مثبت از یک کشور، موضوع مهمی است که در دیپلماسی عمومی مدنظر قرار می گیرد. با توجه به اینکه آفریقا یکی از حوزه های راهبردی ج.ا.ایران می باشد، اما ج.ا.ایران نتوانسته است از این ظرفیت به خوبی استفاده نماید و در زمینه دیپلماسی عمومی موفق عمل کند. این موضوع از آنجا اهمیت می یابد که حضور کشورهای رقیب با ج.ا.ایران در آفریقا در ایجاد چالش هایی برای ایران در این قاره تأثیرگذار بوده اند و موجب شده اند تا نگاه امنیتی نسبت به اقدامات ایران در آفریقا شکل بگیرد و ایران نتواند در حوزه تأثیرگذاری بر افکار عمومی آفریقا و پیشبرد اهداف و منافع موردنظر خود عملکرد بهتری داشته باشد. اکنون این پرسش مطرح می شود که راهبرد مؤثر جمهوری اسلامی ایران برای موفقیت دیپلماسی عمومی در آفریقا چیست؟ در پژوهش پیش رو در ابتدا با رویکردی توصیفی - تحلیلی و با استفاده از اسناد و منابع کتابخانه ای به واکاوی دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا و نگاه امنیتی شکل گرفته در این خصوص با استفاده از «مکتب کپنهاگ» پرداخته شده است. سپس با استفاده از مصاحبه عمقی (یکی از مجموعه های روش پیمایشی) با بیست فرد متخصص در حوزه آفریقا و دیپلماسی عمومی و همچنین روش تحلیل ماتریس سوات تلاش شد تا داده های گردآوری شده مورد بررسی قرار گیرند که نوآوری مقاله حاضر می باشد. از این رو نتایج به دست آمده دلالت بر آن دارد که راهبرد واکنشی یا بازنگری، با تضعیف نگاه امنیتی شکل گرفته نسبت به فعالیت های ایران در آفریقا، می تواند موجبات ارتقاء و موفقیت دیپلماسی عمومی ایران در این قاره را فراهم آورد. **واژگان کلیدی:** آفریقا، امنیت، امنیتی سازی، جمهوری اسلامی ایران، دیپلماسی عمومی، راهبرد، کشورهای رقیب، مکتب کپنهاگ.

* دانشجوی دکتری رشته روابط بین الملل، گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و

تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، جمهوری اسلامی ایران. Maryammoradi.1359@yahoo.com

** استادیار گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی،

تهران، جمهوری اسلامی ایران (نویسنده مسئول). contact@moussavizadeh.com

*** استاد گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی،

تهران، جمهوری اسلامی ایران. aakazemi@hotmail.com

**** دانشیار گروه روابط بین الملل، دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه، تهران، جمهوری اسلامی ایران.

M.dehshiri@sir.ac.ir

مقدمه

بیان مسئله: با توجه به مؤلفه‌های انسانی، مذهبی، ژئوپلیتیکی و اقتصادی آفریقا برای بسیاری از کشورها مهم ارزیابی می‌شود. جمهوری اسلامی ایران نیز از این حکم مستثناء نبوده و شاهد طرح و پیگیری دیپلماسی ایران در این حوزه آفریقایی هستیم؛ موضوعی که مسئله اصلی نوشتار حاضر را شکل می‌دهد.

اهمیت: مسئله حاضر از دو حیث برای ایران حائز اهمیت است: نخست، موضوع دیپلماسی عمومی و تقویت نظری و عملی آن را در پی دارد که برای ایران از اهمیت نظری برخوردار است. دوم، وجود کشورهای اسلامی در این حوزه بیانگر اهمیت عملیاتی و کاربرد این حوزه در سیاست خارجی ایران است.

ضرورت: طبیعتاً بی‌توجهی به این بحث، سیاست‌گذاران نظام جمهوری اسلامی ایران در آفریقا را از تحولات مفهوم دیپلماسی عمومی و اتخاذ راهبردی متناسب با کشورهای هدف و تقابل با نفوذ رقبا در آفریقا، غافل ساخته است. معنای این سخن می‌تواند ائتلاف منابع و کاهش میزان کارآمدی سیاست‌های ایران باشد که ضروری است مورد توجه و بازبینی قرار گیرد.

اهداف: هدف اصلی پژوهش حاضر تقویت دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا جهت مقابله با سیاست‌های رقبا و تضعیف نگاه امنیتی شکل گرفته علیه ایران می‌باشد. هدف فرعی پژوهش حاضر نیز آسیب‌شناسی تبیین علل ضعف دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا است.

سؤال‌ها: سؤال اصلی پژوهش عبارت است از: راهبرد مؤثر جمهوری اسلامی ایران برای موفقیت دیپلماسی عمومی در آفریقا چیست؟ سؤال‌های فرعی موردنظر در این ارتباط عبارتند از: چالش‌ها و موانع دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا کدامند؟ اقدامات کشورهای رقیب در خصوص امنیتی‌سازی اقدامات ایران در آفریقا چیست؟

۱. پیشینه تحقیق

در ارتباط با دیپلماسی عمومی، منابع متعددی تألیف و ترجمه شده است که می‌توان آنها را به دو گروه اصلی تقسیم کرد:

۱-۱. متونی که به بررسی مفهوم دیپلماسی عمومی و بازاندیشی آن پرداخته‌اند

در این متون نویسندگان اشاره نموده‌اند که تحولی در رویکرد دیپلماسی سنتی ایجاد شده است و با توجه به عصر اطلاعات و تکنولوژی ارتباطات این مفهوم مورد بازبینی قرار گرفته است. در این خصوص برخی به بازاندیشی نقش و مفهوم دیپلماسی عمومی در قرن بیست‌ویکم پرداخته‌اند و تأثیرات مهم آن بر افکار عمومی ملت‌ها را در زمینه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند (نک. اسنو و تیلور، ۱۳۹۵). همچنین آشنا و جعفری هفت‌خوانی (۱۳۸۶) نیز به دیپلماسی عمومی و کاربرد آن به عنوان یکی از ابزارهای سیاست خارجی پرداخته و هم‌پوشانی معنایی دیپلماسی عمومی با مفاهیم پروپاگاندا و روابط عمومی را مورد بررسی قرار داده‌اند. از دیدگاه برخی دیگر، تحولات عصر ارتباطات و فناوری و تأثیر آن بر دیپلماسی عمومی، بیشتر مطرح بوده است (نک. ویلسن و همکاران، ۱۳۸۸).

۱-۲. آثاری که دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران را بررسی نموده‌اند

در این متون به دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران به صورت کلی پرداخته شده و ابزارهای دیپلماسی عمومی معرفی و بررسی شده‌اند. در این ارتباط منابع زیر درخور توجه هستند: یزدان فام (۱۳۹۳) دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران را در ادوار مختلف مورد بررسی قرار داده است و سپس به ابزارهای مختلف دیپلماسی عمومی ایران پرداخته است. داداندیش و احدی (۱۳۹۰) نیز به طراحی استراتژی مدونی برای دیپلماسی عمومی اشاره می‌کنند و بر این مبنا منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران را معرفی و بررسی می‌نمایند.

بر این اساس مشخص می‌شود که وجه تمییز نوشتار حاضر آن است که مؤلف به بررسی عدم موفقیت دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا و ارائه راهبردی مشخص با استفاده از روش مصاحبه و تحلیل داده‌ها از طریق ماتریس سوآت پرداخته است که سایر پژوهشگران تاکنون در آثار مشابه از این منظر به آن نپرداخته‌اند که این کار نیز در قیاس با موارد مشابه جدید بوده و از حیث روش و هدف نیز دارای نوآوری می‌باشد.

۲. مبانی مفهومی

۲-۱. راهبرد^۲

راهبرد به طرح عملیاتی درازمدتی گفته می‌شود که به منظور دستیابی به یک هدف مشخص طراحی شده باشد. در حقیقت راهبردها مسیر تحقق اهداف را مشخص می‌سازند (شجاعی، ۱۳۸۹، ص. ۳۱).

۲-۲. دیپلماسی عمومی^۲

دیپلماسی عمومی شامل طیف وسیعی از روش‌هایی است که کشورها برای برقراری ارتباط با مردم دیگر کشورها با هدف درک بهتر و روابط موردنظر، مورد توجه قرار می‌دهند و هدف نهایی آن تأثیر بر مخاطب است (Wang, 2018, p. 15). همچنین دیپلماسی عمومی ضمیر ناخودآگاه مخاطبان را هدف قرار می‌دهد و بر اذهان آنها تأثیر می‌گذارد و در لایه‌های زیرین جامعه با عمق بیشتری رسوخ می‌کند (خانی، ۱۳۸۴، ص. ۱۳۷). در دیپلماسی عمومی بهتر است یک فرایند ارتباط دو طرفه و مبتنی بر دیالوگ اتخاذ شود. چرا که برای دستیابی به تأثیر یک راهبرد دیپلماسی عمومی، پیام و فعالیت ارتباطی دیپلماسی عمومی می‌بایست به صورت مداوم و بر اساس ارزیابی بازخورد و اثر پیام، تعدیل و تنظیم شود (شیخ‌الاسلامی و نوری، ۱۳۹۶، صص. ۲۷۷-۲۷۴).

۲-۳. دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران

جمهوری اسلامی ایران به چهار بعد دیپلماسی عمومی، شامل دیپلماسی رسانه، دیپلماسی فرهنگی، دیپلماسی مبادله و دیپلماسی عمومی نظامی، توجه داشته است. در دیپلماسی رسانه‌ای که به فضا سازی و تصویر سازی در زمینه سیاست خارجی با بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی یا مجازی اهتمام می‌ورزد. دیپلماسی فرهنگی نیز به منظور پیشبرد مناسبات فرهنگی با مردم سایر کشورها طرح‌ریزی شده است. همچنین در دیپلماسی مبادله گسترش مناسبات مردم به مردم موسوم به دیپلماسی شهروندی و نیز تبادلات فرهنگی و دانشگاهی مدنظر است. دیپلماسی عمومی نظامی نیز به آن دسته از فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که از سوی نیروهای نظامی و شبه‌نظامی یک کشور هم به طور مستقیم و هم غیرمستقیم برای تأثیرگذاری بر نگرش‌های مخاطبان عام و نظامی

صورت می‌گیرد تا از این طریق از اهداف سیاست خارجی کشور حمایت و حراست شود (نک. دهشیری، ۱۳۹۵).

۲-۴. امنیتی‌سازی^۲

امنیتی‌سازی یکی از سه انگاره اصلی مکتب کپنهاگ^۳ است. این انگاره با تأکید بر نقش «زبان» به بررسی چگونگی ظهور، تکامل و حل و فصل مسائل و موضوعات امنیتی می‌پردازد به گونه‌ای که با نزدیک شدن به آموزه‌های نظریه سازه‌انگاری، امنیت را به عنوان پدیده‌ای متکی بر ذهن افراد و فعالیت زبانی آنها، تلقی می‌کند. بدین ترتیب تعریف و ملاک دقیق امنیتی شدن موضوعات این است که در افکار عمومی به صورت چنان تهدیدی برجسته جلوه کند که اثرات آن سیاسی و فوری باشد (دهقانی و قرشی، ۱۳۹۱، ص. ۸).

۳. مبانی نظری: مکتب کپنهاگ و رویکرد امنیتی

مکتب کپنهاگ مطالعات، رویکرد امنیتی را که از ویژگی دوران بعد از جنگ سرد می‌باشد از حوزه مطالعات راهبردی دوران جنگ سرد تفکیک کرده و آن را ذیل روابط بین‌الملل و مطالعات راهبردی را ذیل مطالعات امنیتی قرار داده است. از جمله مفاهیم مهم این مکتب امنیتی ساختن و امنیت منطقه‌ای است که بوزان^۴ آن را مرکز ثقل علمی این مکتب می‌داند. این تلاش بوزان و همکارانش توجه آنان را به خارج نمودن مسائل امنیتی از دایره تنگ نظامی را نشان داده (عبدالله خانی، ۱۳۸۲، صص. ۱۳۲-۱۳۱) و بر ارکان زیر استوار است:

۳-۱. امنیت به مثابه موضوع دولت

بوزان امنیت را در درجه اول موضوع دولت می‌داند. دولت در دیدگاه او شامل سه حوزه مرتبط به هم است که هر سه باید از تهدید و خطر رها باشند تا امنیت سیاسی حاصل شود (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸، ص. ۷۲). او مرکز ثقل امنیت را امنیت ملی می‌داند و از نظر مکتب کپنهاگ امنیت ملی مرکز ثقل و محور امنیت در سطوح بین‌المللی، منطقه‌ای، دولتی و اجتماعی در هر کشور است (آدمی، ۱۳۹۴، صص. ۴-۵). همچنین دولت دیگر تنها مرجع امنیت محسوب نمی‌شود و افراد، گروه‌های فراملی،

سازمان‌های غیردولتی فراملی و فروملی، رسانه‌ها و تروریسم همگی در وجوه امنیت مرجع هستند (نصری، ۱۳۸۱، ص. ۳۵).

۳-۲. امنیت به مثابه مقوله‌ای ذهنی

همچنین بوزان نقطه آغاز مسئله امنیت را ذهنی و مبتنی بر تصمیم بازیگران معرفی می‌کند. از این منظر امنیت مقوله‌ای بنیادذهنی است و احتمال دارد برداشت و ادراکات امنیتی مختلف و متفاوتی از سوی بازیگران مختلف حتی در مورد موضوعی خاص روی دهد. از سوی دیگر برداشت و ارزیابی دیگران در مورد امنیتی ساختن یک موضوع توسط یک بازیگر اهمیت می‌یابد زیرا این برداشت و ارزیابی آنها در نهایت بر نحوه تصمیم‌گیری و پاسخ‌های آنها تأثیرگذار خواهد بود» (ابراهیمی، ۱۳۸۶، ص. ۴۴۶).

۳-۳. امنیت به مثابه مقوله‌ای موسع

بوزان و همکارانش نگاه مضیق نظریات سنتی راجع به امنیت را به پنج بُعد امنیت نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسعه می‌دهد. وی معتقد است تغییرات عظیم در روابط امنیتی در مرکز، به دلیل پیوستگی‌های زیاد، تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بر امنیت خواهد داشت و بر روابط مرکز و پیرامون تأثیرگذار خواهد بود (Buzan, 1991, p. 439).

۳-۴. نقد واقعیت عینی ناامنی

از نظر الی و یور تجلی هر موضوع به مثابه تهدید در اذهان افراد جامعه، بسیار مهمتر از وجود پدیده عینی تهدیدآمیز اما بدون تجلی اجتماعی آن است. اعتقاد به «تجلی تهدید» و «پذیرش عمومی» دو رکن اصلی «منطق» امنیتی کردن را شکل می‌دهند به گونه‌ای که هیچ یک از این دو به صورت مجزا، تأثیرات مورد انتظار از امنیتی کردن را محقق نمی‌سازند (دهقانی و قرشی، ۱۳۹۱، ص. ۸). از نظر وی چنانچه بازیگر امنیتی‌ساز، پدیده‌ای را امنیتی نماید و مخاطب وی نیز آن را بپذیرد آن پدیده امنیتی شده است. با بیان واژه امنیت از سوی بازیگر امنیتی‌ساز، وضعیت تغییر می‌کند و یک پدیده از حوزه عمومی یا سیاسی وارد حوزه امنیتی می‌شود (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۵، صص. ۴۹۵-۴۹۳). از این رو وقتی مسئله‌ای امنیتی می‌شود لزوماً به معنای وجود واقعی یک تهدید نیست

اما موضوع به عنوان یک تهدید مطرح شده است که می‌تواند به نقض قوانین منجر شود و به اقدامات اضطراری مشروعیت ببخشد (Buzan and Wæver, 1998, p. 26). بنابراین از دیدگاه مکتب کپنهاگ چنانچه بازیگر امنیتی‌ساز، پدیده‌ای را امنیتی نماید و مخاطب وی نیز آن را بپذیرد آن پدیده امنیتی شده است. همچنین در حالی که یک موضوع در نزد بازیگری می‌تواند به عنوان تهدیدی امنیتی قلمداد شود، همان مسئله نزد بازیگر دیگر مسئله‌ای عادی تلقی می‌شود و این مسئله «تنگنای امنیت» یا «دو راهی امنیت» نامیده می‌شود (Buzan, 1997, p. 46).

با توجه به مباحث مکتب کپنهاگ، می‌توان اذعان نمود که حضور بازیگران رقیب با جمهوری اسلامی ایران در آفریقا سبب شده است تا در قبال برخی موضوعات، نگاه امنیتی را در میان افکار عمومی آفریقا شکل دهند و اقدامات ایران را در پوشش امنیتی به تصویر بکشند که این شرایط سبب بروز چالش‌هایی برای حضور ایران و عدم موفقیت کامل دیپلماسی عمومی شده است. عربستان، امارات، رژیم صهیونیستی و آمریکا به عنوان بازیگران امنیتی‌ساز، با عملیات روانی و ایجاد تصویری غیرواقعی از ایران توانسته‌اند ایران را به عنوان یک پدیده امنیتی در آفریقا مطرح سازند و این موضوع با پذیرش مخاطبان آفریقایی امنیتی شده و چالش‌هایی برای حضور ایران به وجود آمده است.

جدول شماره (۱): الگوی تحلیلی مکتب کپنهاگ

نگاه تهدیدآمیز به پدیده‌ها ← امنیتی نمودن یک پدیده توسط بازیگر امنیتی‌ساز (امنیتی ساختن) ← تجلی تهدید و پذیرش توسط مخاطب ← شکل‌گیری نگاه امنیتی نسبت به فعالیت‌های ایران در آفریقا و تضعیف دیپلماسی عمومی	} امنیت موضوعی بینذهنی
اهمیت نوع برداشت از یک موضوع ← تأثیر بر نحوه تصمیم‌گیری و پاسخ ← انجام اقدامات امنیتی علیه ایران در آفریقا و تضعیف دیپلماسی عمومی	

منبع: (طراحی توسط مؤلف)

۴. روش

این مقاله از حیث نوع تحقیق، کاربردی و از حیث رویکرد محقق، توصیفی - تحلیلی

است. بر این مبنا روش توصیفی - تحلیلی به عنوان یکی از رویکردهای متداول در پژوهش‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل اغلب برای توصیف پدیده‌ها، حوادث و واقعیات موجود در سطوح گوناگون محیط بین‌الملل کاربرد دارد و بیشتر جهت اصلاح و رفع مشکلات ساختاری زمینه‌های مطالعه شده مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. در پژوهش توصیفی - تحلیلی پژوهشگر به دنبال کشف و تبیین علی روابط و آزمون فرضیه‌ها و پیش‌بینی رخدادها نیست بلکه بیشتر در صدد توصیف وقایع و موقعیت‌ها بر مبنای اطلاعات موجود برمی‌آید و می‌کوشد تا گزارشی جامع و بدون استنتاج ذهنی از «هست‌ها» ارائه دهد و نتایج عینی از واقعیات موجود به دست آورد (سنجایی، ۱۳۹۰، صص. ۴۳۴-۴۲۸). همچنین مقاله مذکور از حیث تکنیک جمع‌آوری داده‌ها در بخش اول استفاده اسنادی است و در بخش دوم از یکی از مجموعه‌های روش پیمایشی شامل مصاحبه عمقی و همچنین تکنیک ماتریس سوات^۷ برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده استفاده شده است. مصاحبه عمیق، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است که در آن از همه مصاحبه‌شوندگان سؤال‌های مشابهی پرسیده می‌شود، اما آنها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که مایلند ارائه دهند، در این مورد مسئولیت رمزگردانی پاسخ‌ها و طبقه‌بندی آنها بر عهده محقق است (کریمی و نصر، ۱۳۹۲، ص. ۷۳). سؤال‌های مصاحبه با توجه به مبحث مکتب کپنهاگ امنیتی کردن پدیده‌ها را مطرح نموده، مشخص گردیده و بر مبنای ماتریس سوات، داده‌های به دست آمده مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و راهبردی ارائه گردید. بر این مبنا با بیست کارشناس حوزه آفریقا و دیپلماسی عمومی از وزارت امور خارجه (ادارات آفریقا، دیپلماسی عمومی و رسانه)، سازمان فرهنگ و ارتباطات (اداره آفریقا)، اساتید دانشگاه (متخصص در امور آفریقا) مصاحبه شده است. پس از انجام مصاحبه‌ها وقتی داده‌ها به حد اشباع رسید و مشخص گردید که داده‌های جمع‌آوری شده تکرار داده‌های قبلی است و اطلاعات جدیدی حاصل نمی‌شود، به روند مصاحبه پایان داده شد.

جدول شماره (۲): فهرست مصاحبه‌شوندگان

ردیف	نام و نام خانوادگی	مسئولیت	تاریخ مصاحبه	کد
۱	روح‌الامین سعیدی	عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)	(۱۳۹۷/۱۱/۱۸)	A
۲	مهدی آقاجعفری	مدیر کل اداره کل آفریقای وزارت امور خارجه، سفیر پیشین در تانزانیا	(۱۳۹۸/۴/۲۴)	B
۳	امیربهرام عرب احمدی	عضو هیئت علمی دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران، رایزن فرهنگی پیشین در زیمباوه و تانزانیا	(۱۳۹۸/۴/۲۲)	C
۴	محمدجواد شریعتی	رئیس اداره امور همکاری‌های دینی، فرهنگی، هنری و ورزشی اداره کل دیپلماسی عمومی وزارت امور خارجه	(۱۳۹۸/۲/۱۱)	D
۵	علیرضا معصومی گرگانی	رئیس اداره جنوب آفریقای وزارت امور خارجه	(۱۳۹۷/۱۱/۲۸)	E
۶	صادق رمضانی گل‌افزای	بازنشسته سازمان فرهنگ و ارتباطات، استاد دانشگاه‌های تهران، اهل بیت و ادیان و مذاهب، رایزن فرهنگی پیشین ایران در سودان و تونس	(۱۳۹۸/۴/۲۲)	F
۷	محمدرضا دهشیری	عضو هیئت علمی و معاون آموزشی دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه	(۱۳۹۸/۲/۱۰)	G
۸	احمد بخشی	عضو هیئت علمی دانشگاه بیرجند.	(۱۳۹۸/۴/۲۵)	H
۹	بیژن گرامی	رئیس اداره امور غرب آفریقای وزارت امور خارجه.	(۱۳۹۷/۱۱/۱۷)	I
۱۰	داریوش صولت	مشاور رئیس مرکز دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای وزارت امور خارجه.	(۱۳۹۸/۱/۲۴)	K
۱۱	ملک حسین گیوزاد	رئیس اداره شرق آفریقای وزارت امور خارجه	(۱۳۹۷/۱۱/۱۷)	L
۱۲	حسن علی بخشی	سفیر پیشین وزارت امور خارجه در کشورهای بنین، بوركینافاسو و سنگال	(۱۳۹۸/۴/۱۵)	M

ردیف	نام و نام خانوادگی	مسئولیت	تاریخ مصاحبه	کد
۱۳	مبارک هنیه	روزنامه‌نگار کنیایی مقیم ایران و شاغل در رادیو سواحیلی کنیایی در ایران	(۱۳۹۸/۴/۱۵)	N
۱۴	محمد سلیمانی	معاون اداره کل آفریقای وزارت امور خارجه	(۱۳۹۸/۴/۳۱)	O
۱۵	محمد عصمتی	کارشناس اداره توسعه دارالقرآن‌ها و امور قرآنی سازمان فرهنگ و ارتباطات، رایزن فرهنگی سابق در تونس و سنگال	(۱۳۹۸/۴/۲۲)	P
۱۶	محمد ذاکری	رییس اداره فعالیت‌های قرآنی سازمان فرهنگ و ارتباطات	(۱۳۹۸/۴/۲۲)	Q
۱۷	عباس نوازانی	رییس اداره امور مرکز آفریقای وزارت امور خارجه	(۱۳۹۷/۱۲/۲۰)	R
۱۸	امیرحسین نیک‌بین	رییس اداره امور جنوب شرق آفریقای وزارت امور خارجه و سفیر اسبق جمهوری اسلامی ایران در اوگاندا	(۱۳۹۷/۱۲/۱)	S
۱۹	محمد احمدی	رییس اداره روابط عمومی و معاون اداره اول دیپلماسی رسانه وزارت امور خارجه	(۱۳۹۸/۵/۲)	T
۲۰	کارشناس دیپلماسی رسانه	کارشناس دیپلماسی رسانه وزارت امور خارجه	(۱۳۹۸/۲/۲۱)	U

۵. ساختار دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران

با توجه به اهمیت روزافزون دیپلماسی عمومی، جمهوری اسلامی ایران نیز از نهادهای مختلفی جهت تقویت دیپلماسی عمومی خود بهره می‌جوید که عبارتند از (بزدان فام، ۱۳۹۳، صص. ۱۹۴-۱۵۰):

۵-۱. وزارت امور خارجه

دو بخش در ساختار رسمی وزارت خارجه می‌تواند در ارتباط با دیپلماسی عمومی نقش مهمی ایفا کند. این دو بخش شامل سخنگویی و اداره کل اطلاعات و مطبوعات

است. نحوه مواجهه ایران با مسائل و رویدادها که در قالب سخنان سخنگوی وزارت خارجه منعکس می‌شود، عملاً بازتابی از تصویری است که مقامات ایران می‌خواهند این کشور در نزد ملل دیگر داشته باشد. اداره کل اطلاعات و مطبوعات نیز با جمع‌آوری مطالب مربوط به ایران در کشورهای دیگر، نقش اساسی در شناخت دیگران از ما ایفا می‌کند.

۲-۵. سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به عنوان برترین نهاد متولی دیپلماسی فرهنگی، مسئول هماهنگی طرح‌ها و ابتکارات فرهنگی دوجانبه ایران با دولت‌های دیگر بوده است. نمایندگان این سازمان به طور مستقل اما در اقدامی هماهنگ با سفارتخانه‌های ایران، مراکز فرهنگی ایران در خارج از کشور را سرپرستی می‌کنند.

۳-۵. جامعة المصطفی العالمیه

جامعة المصطفی العالمیه نهادی علمی و بین‌المللی با هویت حوزه‌ای است که بیش از ۱۷۰ واحد آموزشی، تربیتی و پژوهشی وابسته و پیوسته این سازمان در داخل و خارج کشور مستقر می‌باشد. همچنین این نهاد علمی به منظور گسترش ارتباطات پژوهشی و تبادلات علمی، همایش‌های علمی بین‌المللی، کارگاه‌های پژوهشی و... را به صورت سالانه در داخل و خارج کشور برگزار و یا در برگزاری آنها همکاری می‌نماید.

۴-۵. سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

یکی از بخش‌های مهم سازمان صدا و سیما بخش برون‌مرزی آن است. در این بخش رادیوهای ایران به بیش از ۳۰ زبان و گویش مختلف اخبار و برنامه‌های متنوع و ویژه‌ای را برای کشورهای اروپا، آمریکا، آسیا و آفریقا تهیه و پخش می‌نماید. شبکه جهانی جام جم، العالم، سحر ۱ و ۲، پرس تی وی و آی فیلم از انواع این شبکه‌ها هستند.

۵-۵. سازمان هلال احمر

سازمان هلال احمر ارائه خدمات امدادی در خارج کشور را دارد و همکاری نزدیکی

در پروژه‌های مختلف با آژانس‌های متعدد سازمان ملل در ایران دارد. تفاهم‌نامه هلال احمر ایران با سازمان ملل متحد از سال ۲۰۱۳ برای تقویت برنامه‌های کاهش خطرپذیری و بلایا اجرایی و عملیاتی شده است.

۶-۵. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

بخش دیگری از ارتباطات فرهنگی و آموزشی ایران با اتباع کشورهای دیگر با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است و در این راستا دانشجویان خارجی ضمن یادگیری علوم و فنون جدید با واقعیت‌های جامعه، تاریخ و فرهنگ ایران بیش از پیش آشنا شده و نوعی ارتباط معرفتی و عینی میان آنها و فرهنگ و ارزش‌های ایرانی برقرار می‌شود.

۶. نگاه امنیتی کشورهای رقیب به حضور ایران در آفریقا

کشورهای رقیب فعالیت‌های گسترده‌ای در مقابله با ایران به انجام رسانیده‌اند. از مهمترین آنها می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

۶-۱. طرح دعاوی نظامی

در میان رقبا این دیدگاه نسبت به ایران وجود داشته که ایران از بندر سودان به عنوان پایگاه اصلی خود در دریای سرخ استفاده کرده و از طریق آن اسلحه به آفریقا و حماس در غزه ارسال نموده است. مقامات رژیم صهیونیستی نیز ادعا می‌کنند که سلاح‌های ایران از طریق سودان و صحرای سینای مصر به حماس در غزه قاچاق می‌شود (Rosen, 2018).

۶-۲. حساسیت‌زایی برای حضور ایدئولوژیک ایران

این دیدگاه وجود داشته که عملیات ایران در سومالی بر حمایت از ستیزه‌جویان اسلامی در سومالی و توانایی آنها برای خدمت به منافع ایران در سراسر منطقه، تمرکز داشته و اینکه ایران به دنبال تهییج و مسلح کردن الشباب و معارضان اسلامی در سومالی بوده است (McAnenny, 2015).

۶-۳. مسئله یمن

جنگ یمن فرصتی را فراهم نمود تا کشورهای شاخ آفریقا (به استثناء اتیوپی) تحت فشار قرار گیرند و روابط خود را با ایران قطع نمایند. عربستان سعودی نقش جدی در جنگ داخلی یمن ایفا می‌کند و رهبر یک ائتلاف نظامی است که این ائتلاف فقط شامل امارات متحده عربی و ایالات متحده نیست، بلکه بیشتر شامل شاخ آفریقا است. سودان، جیبوتی، سومالی و اریتره هواپیما، آب و پایگاه‌های نظامی خود را در اختیار این ائتلاف قرار داده‌اند (Hailemariam, 2018).

۶-۴. گسترش قلمرو نفوذ بازیگران رقیب ایران

منطقه شرق آفریقا نیز به عرصه نفوذ کشورهای رقیب برای مقابله با نفوذ ایران تبدیل شده است. در تلاش برای مقابله با نفوذ منطقه‌ای ایران، چند کشور خلیج فارس از جمله امارات متحده عربی و عربستان سعودی از لحاظ اقتصادی، سیاسی و نظامی در کشورهای شرق آفریقا از جمله کنیا وارد شده‌اند (Torres, 2018). بر این مبنا این دیدگاه وجود دارد که ایران به دلیل تحریم برنامه هسته‌ای و زیرساخت‌ها، نیاز به شرکای تجاری جدیدی دارد تا اثربخشی این تحریم‌ها را تضعیف کند. این اعتقاد وجود دارد که علت این علاقمندی بندر مومباسا است که دسترسی ایران به شرق و جنوب آفریقا را فراهم می‌کند. ادعا می‌شود که الشباب از طریق این بندر از ایران سلاح دریافت می‌کند (McAnenny, 2015).

۶-۵. تشدید منازعات فرقه‌ای

برخی معتقدند که رقابت میان عربستان و ایران در غرب آفریقا عمدتاً به عنوان یک جنگ فرقه‌ای مطرح شده است که میان سنی‌ها و شیعیان وجود دارد. این تقسیم بیشتر در منطقه پرجمعیت آفریقا، نیجریه مشهود است. این دیدگاه وجود دارد که ایران دارای دارایی در نیجریه است و شیخ ابراهیم زکزاکی، پیشرو ایدئولوژی دولتی ایران در کشور پرجمعیت نیجریه است (Rosen, 2018). همچنین بر این نکته تأکید می‌کنند که زکزاکی به عنوان دارایی ارزشمند ایران مطرح می‌شود که اختلافات کلیدی دولت‌های سنی در منطقه و توسعه گروه‌های پروکسی را تضمین کند (Feierstein, 2017). همچنین این

نگاه نیز وجود دارد که حزب‌الله گروه نیابتی ایران در آفریقا از جمله غرب این قاره است و امکان عملیات برای ایران و متحدان آن را فراهم می‌کند (McAnenny, 2015). این دیدگاه نیز وجود دارد که ایران با تمرکز بر مؤلفه اصلی مأموریتش در خصوص انتشار ایدئولوژی شیعی و ضدیت با غرب، به شدت در دانشگاه‌های آفریقا سرمایه‌گذاری نموده است (Sawahel, 2018).

بر این مبنا با توجه به دیدگاه مکتب کپنهاگ و موضوع امنیتی‌سازی ملاحظه می‌گردد که چگونه کشورهای رقیب با مطرح نمودن مباحث امنیتی در خصوص ایران، توانسته‌اند در شکل‌گیری ایران به عنوان یک پدیده امنیتی در اذهان مخاطبان، موفق عمل نمایند و نگاه امنیتی نسبت به حضور ایران را تقویت کنند.

۷. تحلیل دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا در قالب الگوی سوات

با استفاده از نظرات نخبگان در چهار محور اصلی می‌توان ملاحظات مربوط به دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا را جمع‌بندی و تحلیل نمود:

۷-۱. نقاط قوت

با توجه به نظر نخبگان مشخص می‌گردد که جمهوری اسلامی ایران با توجه به ماهیت ارزش‌های راهبردی‌اش و پیشینه حضورش در آفریقا؛ از مزیت نسبی برخوردار است و رویکرد ایجابی‌ای نسبت به ایران وجود دارد که مهمترین مؤلفه‌های آن به شرح جدول زیر است:

جدول شماره (۳): نقاط قوت دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا

ردیف	نقطه قوت	مستند
۱	با اهمیت بودن ارزش‌های انقلاب از جمله حمایت از مستضعفین و مقابله با مستکبرین و بعد سیاسی و انقلابی ایران برای مردم آفریقا	A
۲	حضور غیراستعماری ایران در آفریقا و ایجاد وجهه مثبت برای ایران	B
۳	نگاه سازندگی ایران به آفریقا در اوایل انقلاب و تأسیس دفاتر جهاد سازندگی در این قاره	B
۴	فعالیت‌های هلال احمر در آفریقا	B
۵	تأسیس شورای عالی آفریقا در سال ۱۳۷۵	C

ردیف	نقطه قوت	مستند
۶	تأسیس شورای همکاری‌های اقتصادی ایران و آفریقا در سال ۱۳۷۹	C
۷	سرمایه‌گذاری مؤسسات دولتی و خصوصی جمهوری اسلامی ایران در زمینه انرژی برق و... در برخی از کشورهای آفریقایی	C
۸	برگزاری کمیسیون‌های مشترک همکاری‌های اقتصادی با کشورهای آفریقایی از جمله نیجر، ساحل عاج و...	C
۹	تغییر نسبتاً تدریجی دیدگاه منفی بخش خصوصی در مورد آفریقا	C
۱۰	برگزاری نمایشگاه کالاهای جمهوری اسلامی ایران در برخی از کشورهای آفریقایی	C
۱۱	اعزام رایزن بازرگانی جمهوری اسلامی ایران به برخی کشورهای آفریقایی	C
۱۲	احیاء ستاد آفریقا با هدف پیگیری طرح‌های جدید (در عصر کوتاه‌مدت پساجام)	C
۱۳	مؤثر بودن دیپلماسی دینی ایران در آفریقا به خصوص در نیجریه	D
۱۴	شکل‌گیری هسته‌های مرتبط با اهل بیت و شیعیان در بسیاری از کشورهای آفریقایی	D
۱۵	همکاری‌های آموزشی و دانشگاهی ایران و آفریقا	E
۱۶	تأثیر فعالیت‌های فرهنگی به عنوان ابزار دیپلماسی عمومی مانند ساخت مدرسه در زیمبابوه و ساخت مسجد امام رضا (علیه‌السلام) در کنیا	E
۱۷	اقدامات مثبت فرهنگی در کنیا در دوره یکی از سفرهای وزارت خارجه (مسلمان شدن درصدی از مردم و تشکیل یک جامعه خوجه اثنی‌اعشری در این کشور)	E
۱۸	اقدامات مؤثر فرهنگی در تانزانیا توسط سفیر وقت	E
۱۹	تأسیس شبکه تلویزیونی آساهی تی وی توسط صدا و سیما در آفریقا	T

۷-۲. نقاط ضعف

تحلیل دیدگاه نخبگان حکایت از آن دارد که عدم تجربه تاریخی و ریشه‌دار ایران در آفریقا اگر چه دربردارنده نقاط قوتی است که پیش از این بدان‌ها اشاره شد، اما همین ملاحظه منجر شده تا ضعف‌هایی در دیپلماسی عمومی ایران پدید آید که مهمترین آنها در جدول زیر آمده است:

جدول شماره (۴): نقاط ضعف دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا

ردیف	نقطه قوت	مستند
۱	عدم شناخت درست از آفریقا و نگاه منفی به آفریقا	F
۲	عدم برنامه مشخص و مدون طی ۴۰ سال گذشته برای آفریقا	C
۳	عدم بهره‌برداری از نگاه ضد اسرائیلی آفریقاییان در برهه‌ای از زمان	B
۴	عدم فعالیت‌های شبکه‌ای و هدفمند در آفریقا	B
۵	منقطع و مقطعی بودن فعالیت‌های ایران در آفریقا	C
۶	عدم انطباق وعده‌های داده شده با اقدامات صورت گرفته	G
۷	تأکید زیاد بر ارزش‌های انقلابی و عدم تأکید بر فرهنگ ایرانی، آثار علمی گذشته و معاصر	A
۸	سیاست اعلامی حداکثری و اعمالی حداقلی نسبت به آفریقا	M
۹	وجود مراکز متعدد تصمیم‌گیری در خصوص آفریقا	I
۱۰	عدم نقش مدیریتی و نظارتی واحد وزارت خارجه در مورد آفریقا	K
۱۱	فقدان راهبرد مشخص و کلان در دیپلماسی عمومی در وزارت خارجه و سازمان فرهنگ و ارتباطات	A
۱۲	تعداد کم رایزنی فرهنگی و دفاتر نمایندگی در آفریقا	L
۱۳	عدم هماهنگی‌های لازم ارگان‌های فرهنگی و تبلیغی با سفارتخانه‌های ایران	O
۱۴	عدم شناخت فعالان اقتصادی دو طرف از امکانات و توانمندی‌های طرف مقابل	I
۱۵	فعالیت‌های مقطعی و رها نمودن برخی طرح‌های بزرگ اقتصادی	C
۱۶	عدم عملیاتی شدن صدها یادداشت تفاهم و موافقت‌نامه تجاری از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون	C
۱۷	عدم اطلاع‌رسانی شفاف در خصوص ظرفیت‌های بالای تجاری قاره آفریقا	C
۱۸	فقدان زیرساخت‌های مناسب بانکی و مالی بین ایران و آفریقا	C
۱۹	بی‌اعتمادی و نگرش منفی بازرگانان بخش خصوصی ایران به آفریقا و عدم علاقه و انگیزه برای انجام سرمایه‌گذاری‌های سنگین و درازمدت در کشورهای مختلف آفریقایی	C
۲۰	عدم عضویت جمهوری اسلامی ایران در جامعه اقتصادی غرب آفریقا اکواس و عدم اطلاع از مناقصات و فرصت‌های تجاری این سازمان مرتبط با کشورهای عضو	C
۲۱	عدم عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان‌های مهم منطقه‌ای شرق و جنوب آفریقا	C

ردیف	نقطه قوت	مستند
۲۲	عدم وجود پرواز مستقیم و نبودن صادرات و واردات از طریق خطوط حمل و نقل بین‌المللی هوایی	C
۲۳	وجود ذهنیت منفی نسبت به آفریقا	T
۲۴	ناشناخته ماندن قاره آفریقا برای ایران و بالعکس (به دلیل بعد مسافت و...)	M
۲۵	عدم حفظ میراث گذشتگان مانند شیرازی‌ها در آفریقا (اکنون آثار ایرانی‌ها به نام دیگر کشورها از جمله بنیاد آقا خان در آفریقا به ثبت رسیده است)	B
۲۶	عدم تحقیقات تاریخی و فرهنگی ایران در آفریقا	N
۲۷	عدم تخصیص بودجه و منابع مالی مناسب برای دیپلماسی عمومی در آفریقا	L
۲۸	عدم وجود تعریفی واحد از کاربرد دیپلماسی عمومی ایران توسط سیاستمداران	O
۲۹	به فعلیت در نیامدن اولویت موضوع آفریقا در دیپلماسی عمومی	O
۳۰	سستی بودن رویکرد دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا	K
۳۱	عدم توجه به ظرفیت‌های دیپلماسی عمومی در آفریقا	K
۳۲	دیپلماسی عمومی تک بُعدی در آفریقا (دیپلماسی عمومی باید چندجانبه باشد و لذا جنبه‌های مذهبی دیپلماسی عمومی ایران نمود بیشتری دارد)	K
۳۳	توجه نبودن سازمان‌های متولی دیپلماسی عمومی در خصوص روابط با آفریقا و عدم اولویت‌های مشخص در این خصوص	D
۳۴	سیاست خارجی تبلیغاتی در خصوص آفریقا در دوره آقای میرحسین موسوی و عدم سیاست‌گذاری مناسب در مورد آفریقا در دوره‌های آقایان رفسنجانی و خاتمی و عدم برنامه مشخص در آفریقا در دوره آقای احمدی‌نژاد	C
۳۵	نگاه سلیقه‌ای و قائم به فرد بودن در آفریقا (این شرایط سبب شد تا اقدامات گذشته در آفریقا، پیگیری نشود و روابط با کشورهای هدف قطع گردد)	E
۳۶	عدم هماهنگی و اتفاق نظر میان سیاستمداران ایرانی (با تغییر سیاستمداران ایرانی تصمیمات قبلی تغییر نموده و گروه جدید بر مبنای نظر خود عمل می‌نمایند)	N
۳۷	عدم وجود دیپلمات متخصص در حوزه دیپلماسی عمومی	A
۳۸	عدم ارتباط قوی میان کارگزاران فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با کارگزاران فرهنگی سایر کشورها	P
۳۹	عدم تسلط سیاستمداران ایرانی به زبان سواحیلی	N
۴۰	مشکلات مالی مانعی برای فعالیت رسانه‌ای دولتی یا خصوصی و همچنین	U

ردیف	نقطه قوت	مستند
	گسترش فعالیت در آفریقا	
۴۱	عدم حمایت مالی از برخی رسانه‌های آفریقایی	U
۴۲	عدم نفوذ و تأثیرگذاری وسایل ارتباط جمعی ایران مانند رادیو و تلویزیون در آفریقا	N

۳-۷. فرصت‌ها

مستند به دیدگاه‌ها کارشناسانی که در این مطالعه مورد مصاحبه واقع شده‌اند، مشخص می‌شود که جمهوری اسلامی ایران، با توجه به مبادی ایدئولوژیک و رویکرد استکبارستیزانه‌ای که دارد؛ می‌تواند از فرصت‌های قابل قبولی در حوزه آفریقایی برخوردار گردد. مهمترین این فرصت‌ها در جدول زیر فهرست شده‌اند:

جدول شماره (۵): فرصت‌های دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا

ردیف	نقطه قوت	مستند
۱	مشابتهای تاریخ استعمار آفریقا با تاریخ ایران	A
۲	عضویت کشورهای آفریقایی در سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل، سازمان همکاری‌های اسلامی و...	M
۳	هم‌سو بودن آفریقا با ایران در خصوص مسائل حقوق بشری	G
۴	امکان بهره‌گیری از ظرفیت و پتانسیل سازمان‌های منطقه‌ای قاره آفریقا	C
۵	توریسم علمی و توریسم درمانی	A
۶	وجود بازارهای مناسب آفریقا برای محصولات داخلی ایران	I
۷	استفاده از کشت فراسرزمینی در آفریقا برای تأمین مواد غذایی	L
۸	نیاز آفریقا به سرمایه‌گذاری خارجی در حوزه برق و انرژی	I
۹	استفاده از دانش بالای فنی ج.ا.ایران در عرصه‌های مختلف صنعتی در آفریقا	C
۱۰	فراهم آوردن تسهیلات برخی از کشورهای آفریقایی برای حضور شرکت‌های خصوصی ایرانی در نمایشگاه‌های تجاری بین‌المللی	C
۱۱	پیشینه تاریخی ایران در بخش‌هایی از آفریقا (در شمال آفریقا حضور دو سلسله ایرانی به نام ادرسیان و رستمیان، در شرق مهاجرت شیرازی‌ها، در زنگبار، جنوب کنیا و شمال کومور، حضور سیاهانی که خود را شیرازی‌الاصل می‌دانند)	C

ردیف	نقطه قوت	مستند
۱۲	ترکیب زبان سواحیلی از عربی و فارسی	N
۱۳	بهره‌گیری از طیف گسترده‌ای از دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها در کشورهای مختلف قاره آفریقا در قالب نیروهای متخصص	C
۱۴	وجود شبکه گسترده‌ای از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی صاحب نام همچون دانشگاه لاگوس، ابوجا و... در آفریقا و استقبال از برقراری ارتباطات علمی دانشگاهی با دانشگاه‌های جمهوری اسلامی ایران	C
۱۵	جمعیت قابل توجه مسلمانان در آفریقا (علاقه‌مندی به اهل بیت (علیهم‌السلام) و گسترش فقه حنفی، مالکی و جریان‌های صوفیگری)	I
۱۶	استفاده از ظرفیت صوفیان اهل سنت در آفریقا	Q
۱۷	حضور خوجه‌های شیعه در کنیا	E
۱۸	برگزاری مراسم اعیاد اسلامی در کشورهای مسلمان آفریقایی	M

با توجه به مباحث مطروحه می‌توان این‌گونه تحلیل نمود که وجود ویژگی‌هایی در آفریقا از جمله؛ استعمارزدگی، روحیه استعمارستیزی، وجود مسلمانان و... به عنوان فرصت‌هایی محسوب می‌گردد که باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد.

۷-۴. تهدیدها

حضور جمهوری اسلامی ایران در آفریقا و آشکار شدن مزیت‌های نسبی ایران، منجر به واکنش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی شده و در نتیجه شاهد تکوین و ظهور پاره‌ای از تهدیدها برای دیپلماسی عمومی ایران هستیم که نخبگان موضوع مصاحبه در این پژوهش، مهمترین آنها را به شرح زیر برشمرده‌اند:

جدول شماره (۶): تهدیدهای دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا

ردیف	نقطه قوت	مستند
۱	وجود رقبا و تلاش آنها برای جلوگیری از فعالیت‌های ایران	M
۲	عدم تمایل کشورهای پیشرفته به تبدیل شدن ایران به عنوان کانون توجه و تلاش برای کاهش نقش منطقه‌ای و بین‌المللی ایران	M
۳	وجود حساسیت به اقدامات ایران در شرق آفریقا از جمله کنیا، اوگاندا و تانزانیا	E
۴	عدم حضور ایران در شاخ آفریقا و گسترش سیاست‌های ایران هراسی توسط معاندین	B

ردیف	نقطه قوت	مستند
۵	نگاه پوششی به اقدامات ایران در آفریقا (این نگاه وجود دارد که ایران به نام جامعه المصطفی در حال تبلیغ تشیع است)	G
۶	استفاده نمودن کشورهای آفریقایی فرانکفون از رسانه‌های غربی و تأثیرگذاری بر آنها	D
۷	امنیتی نمودن فضای روابط ایران و آفریقا از سوی معاندین	G
۸	تشکیل جبهه‌های مقابل جمهوری اسلامی ایران مانند عربستان و امارات پس از بهار عربی	B
۹	نفوذ گسترده عربستان در آفریقا (تحت فشار این کشور روابط ایران با سومالی و جیبوتی و... قطع گردید)	C
۱۰	حمایت اسرائیل از جریان‌های یهودی در آفریقا با هدف ایجاد لابی قدرتمند برای مقابله با نفوذ ایران	R
۱۱	ایجاد فضای تردیدآمیز در خصوص اهداف حضور ایران در آفریقا توسط اسرائیل و با کمک عربستان	R
۱۲	مخدوش نمودن چهره ایران در آفریقا توسط محور عربی - عبری - آمریکایی (تأمین مالی توسط عربستان، تأمین اطلاعاتی توسط اسرائیل و دنبال نمودن دیپلماسی فشار توسط آمریکا)	L
۱۳	تحت فشار قرار گرفتن آفریقا از سوی آمریکا و عربستان برای عدم رابطه با ایران	G
۱۴	فعالیت کشورهای رقیب مانند ترکیه و چین	C
۱۵	افزایش سرمایه‌گذاری‌های گسترده کشورهای مختلف اروپایی، آمریکا، ژاپن، برزیل، هند، ترکیه و چین در آفریقا	C
۱۶	شناسایی و تعامل با نخبگان دینی و مقامات در آفریقا از جمله اوگاندا توسط عربستان و استفاده از ابزارهایی مانند اعزام به حج عمره و تأمین مالی جهت ایجاد هوادارانی برای خود	S
۱۷	برداشت‌های منفی از دیپلماسی مذهبی ایران در برخی از کشورهای آفریقایی	D
۱۸	ایجاد حساسیت از سوی معاندین از جمله عربستان برای ایران به دلیل تمرکز بیشتر بر روی شیعیان آفریقا	E
۱۹	احداث مساجد و مدارس اسلامی توسط وهابیت در سراسر آفریقا	C
۲۰	توزیع کمک‌های نقدی و جنسی توسط عربستان میان شیعیان مستمند آفریقا با هدف ترغیب آنها به فرقه وهابیت	C

۸. تحلیل داده‌ها

با توجه به داده‌های گردآوری شده از طریق مصاحبه عمیق، تلاش شد تا داده‌های مذکور مورد بررسی قرار گیرند و کدهای موردنظر احصاء شوند. در این راستا بر مبنای داده‌های موجود مواردی که با یکدیگر هم پوشانی داشته و یک مفهوم مشترک را مطرح می‌نمودند، مورد بررسی واقع شدند و در نهایت کدهای نهایی استخراج گردیدند. به عنوان مثال بندهای ۶، ۷ و ۸ نقاط قوت که در خصوص مباحث اقتصادی است، با عنوان کد اقدامات اقتصادی مطرح گردید. بندهای ۱۳ و ۱۴ نیز با عنوان کد اقدامات مذهبی مطرح گردید. در خصوص سایر موارد نیز به همین صورت اقدام گردید. در خصوص نقاط ضعف نیز با توجه به داده‌های مطرح شده، تلاش شد تا کدهای مرتبط با یک عنوان مشخص استخراج گردند. به عنوان مثال با توجه به هم پوشانی بندهای ۲ و ۴، کد نهایی با عنوان عدم برنامه‌ریزی راهبردی و هدفمند استخراج گردید. در مورد فرصت‌ها و تهدیدها نیز با بررسی داده‌های مشابه، کدهای نهایی استخراج گردید. به عنوان مثال با توجه به هم پوشانی بندهای ۱ و ۱۱ در بخش فرصت‌ها، یک کد با عنوان اشتراکات تاریخی و تمدنی مطرح گردید. همچنین در خصوص بندهای ۲ و ۳ نیز یک کد با عنوان عضویت آفریقا در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ارائه گردید. در خصوص تهدیدها نیز با توجه به بندهای ۱ و ۵، یک کد با عنوان ایران هراسی مطرح گردید. در خصوص سایر بندها نیز به همین صورت اقدام گردید. جدول شماره (۷) بیانگر موارد مذکور می‌باشد.

جدول شماره (۷): تحلیل محورهای اصلی دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران

خارجی	داخلی	
فرصت‌ها (O) - اشتراکات تاریخی و تمدنی - عضویت آفریقا در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای - ظرفیت بازارهای آفریقا - نیاز به خدمات فنی و مهندسی - نیاز به سرمایه‌گذاری خارجی - همکاری در حوزه آموزشی و دانشگاهی - همکاری در حوزه فرهنگی - همکاری در حوزه بهداشتی و درمانی - ظرفیت مسلمانان و شیعیان آفریقا	قوت‌ها (S) - حضور تاریخی و غیراستعماری در آفریقا - اقدامات اقتصادی و بازرگانی - اقدامات فرهنگی - اقدامات مذهبی - اقدامات رسانه‌ای - اقدامات بشردوستانه - اقدامات آموزشی و دانشگاهی	قوت‌ها
تهدیدها (T) - وجود ایران هراسی - حضور وهابیت - حضور لابی یهود - شکل‌گیری محور عربی - عبری - آمریکایی - فعالیت‌های فرهنگی رقبا - فعالیت‌های اقتصادی رقبا - فعالیت‌های مذهبی رقبا - فعالیت‌های بشردوستانه رقبا	ضعف‌ها (W) - عدم برنامه‌ریزی راهبردی و هدفمند - وجود ذهنیت منفی نسبت به آفریقا - مراکز متعدد تصمیم‌گیری و عدم هماهنگی - عدم تعریف واحد از دیپلماسی عمومی - فعالیت‌های مقطعی - عدم شناخت از ظرفیت‌های آفریقا - فقدان زیرساخت‌های بانکی و مالی - عدم حمایت از سرمایه‌گذاری - عدم تخصیص بودجه مناسب - عدم عضویت ایران در سازمان‌های آفریقایی - عدم دیپلمات متخصص - دیپلماسی عمومی تک بُعدی - دیپلماسی رسانه‌ای ضعیف	تهدیدها

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر)

پس از احصاء کدهای مورد نظر از داده‌های جمع‌آوری شده، تلاش شد تا بر طبق تحلیل سوات، ۴ راهبرد نیز مورد بررسی قرار گیرند. با توجه به نقاط قوت ایران و فرصت‌های موجود در آفریقا، راهبرد تهاجمی مورد بررسی قرار گرفت. به عنوان مثال با توجه به بند ۱ نقاط قوت و بند ۱ فرصت‌ها، راهبرد بهره‌گیری از حضور تاریخی و

غیراستعماری برای گسترش روابط همه‌جانبه مطرح گردید. همچنین با توجه به نقاط قوت و تهدیدها، راهبرد رقابتی یا تنوع‌بخشی مورد بررسی قرار گرفت. به عنوان مثال با توجه به بند ۳ نقاط قوت و بند ۵ تهدیدها، راهبرد بهره‌گیری از ابزارهای فرهنگی مانند برگزاری کنفرانس‌ها و... جهت تضعیف نگاه امنیتی علیه ایران مطرح گردید. در خصوص راهبرد واکنشی نیز که از ترکیب فرصت‌ها و نقاط ضعف احصاء می‌شود، به همین صورت اقدام گردید. به عنوان مثال با توجه به بند ۸ نقاط ضعف و بند ۳ فرصت‌ها، راهبرد ایجاد مکانیزمی برای حمایت دولت از کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و صدور کالا، مطرح گردید. در نهایت نیز از ترکیب نقاط ضعف و تهدیدها، راهبرد تدافعی مورد بررسی قرار گرفت. به عنوان مثال با توجه به بند ۱ نقاط ضعف و بند ۱ تهدیدها، راهبرد ایجاد سازوکاری برای همکاری‌های چندجانبه مطرح گردید. البته لازم به ذکر است در برخی موارد نیز با توجه به یافته‌های موجود و برداشت اینجانب، عناوین راهبردی مرتبط احصاء گردید. جدول شماره (۸)، بیانگر موارد مذکور می‌باشد.

جدول شماره (۸): راهبردهای پیشنهادی برای جمهوری اسلامی ایران

فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)	
<p>راهبرد تهاجمی (SO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - بهره‌گیری از حضور تاریخی و غیراستعماری برای گسترش روابط همه‌جانبه - صادرات کالا با هزینه اندک (به شرق آفریقا) - ایجاد مکانیزم مشورتی با کشورهای آفریقایی جهت حمایت از ایران در مجامع بین‌المللی و حقوق بشری - ایجاد بسترهای مناسب جهت همکاری بخش خصوصی طرفین 	<p>راهبرد رقابتی یا تنوع‌بخشی (ST)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ایجاد مکانیزمی جهت همکاری بیشتر اقتصادی و سیاسی در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی - بهره‌گیری از ابزار رسانه‌ای برای خنثی نمودن تبلیغات منفی علیه ایران - بهره‌گیری از ابزارهای فرهنگی مانند برگزاری کنفرانس‌ها و... جهت تضعیف نگاه امنیتی علیه ایران - بهره‌گیری از ابزارهای آموزشی و دانشگاهی جهت ایجاد نگاه مثبت نسبت به حضور ایران در آفریقا 	<p>توزینها (S)</p>

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	
<p>راهبرد تدافعی (WT)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ایجاد سازوکاری برای همکاری‌های چندجانبه - ایجاد سازوکاری برای همگرایی با مناطقی از آفریقا - ایجاد مکانیزمی برای اعطای کمک‌های توسعه‌ای - ایجاد وحدت راهبردی میان شیعه و سنی - تقویت سفارتخانه و رایزنی‌های فرهنگی در آفریقا با هدف مقابله با ایران هراسی 	<p>راهبرد واکنشی یا بازنگری (WO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - تدوین برنامه چندساله هدفمند میان‌مدت و بلندمدت - ایجاد مکانیزمی برای عملیاتی کردن قراردادها و تفاهم‌نامه‌ها - ایجاد بسترهایی جهت همکاری‌های چندجانبه و کمک به بهبود زیرساخت‌های آفریقا - ایجاد مکانیزمی برای حمایت دولت از کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و صدور کالا - ایجاد بسترهای لازم برای افزایش شناخت نسبت به ظرفیت‌های موجود در آفریقا - زمینه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و.... - تعیین مرکز واحد و مشخص تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری - ایجاد سازوکاری جهت بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و مالی - ایجاد سازوکاری برای آموزش دیپلمات‌های متخصص 	<p>ضمف‌ها (W)</p>

منبع: (یافته‌های تحقیق حاضر)

با توجه به تحلیل و بررسی که از طریق جدول سوات صورت گرفت، از نظر نگارنده راهبرد واکنشی یا بازنگری به عنوان راهبرد مؤثر جمهوری اسلامی ایران در

خصوص تقویت دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا و تضعیف نگاه امنیتی شکل گرفته مطرح می‌گردد. با توجه به نقاط ضعف موجود که سبب تضعیف عملکرد ایران در آفریقا شده است و همچنین فرصت‌های موجود در آفریقا که ظرفیت‌هایی را جهت حضور و تعاملات گسترده‌تر ایران به همراه دارد، راهبرد مذکور می‌تواند زمینه برای بهره‌گیری از فرصت‌های موجود جهت همکاری‌های گسترده و شکل‌گیری تصویر مثبت و نفوذ بیشتر ایران در افکار عمومی آفریقا را فراهم آورد. با توجه به دیدگاه مکتب کپنهاگ که امنیتی کردن یک پدیده توسط بازیگر امنیتی‌ساز را مطرح می‌نماید، در شرایط کنونی که ایران به عنوان یک پدیده امنیتی در آفریقا مطرح گردیده است و حضور رقبا نیز در شکل‌گیری نگاه امنیتی نسبت به ایران مؤثر بوده است، راهبرد مذکور می‌تواند زمینه برای رفع نقاط ضعف و بازتعریف برخی سیاست‌ها را فراهم آورد. متأسفانه نگاه سلیقه‌ای، عدم استراتژی مشخص و عدم اولویت بودن آفریقا در سیاست خارجی ایران در اکثر برهه‌های زمانی مطرح بوده است و آفریقا جایگاه درجه دوم را در این خصوص داشته است. باید به این نکته توجه داشت که هر گونه اقدامی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و... که بازدهی مثبتی داشته باشد و بتواند افکار عمومی را جلب نماید، به عنوان دیپلماسی عمومی محسوب می‌گردد که می‌تواند در ایجاد وجهه مثبتی از کشور مؤثر واقع گردد و زمینه برای موفقیت دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا را فراهم آورد.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش تلاش شد تا با واکاوی و بررسی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا و با توجه به نظریه «مکتب کپنهاگ»، علل عدم موفقیت کامل دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا و نگاه امنیتی شکل گرفته نسبت به حضور ایران در آفریقا، مورد بررسی قرار گیرد. سؤال اصلی پژوهش مبنی بر آن بوده است که راهبرد مؤثر جمهوری اسلامی ایران برای موفقیت دیپلماسی عمومی در آفریقا چیست؟ برای ارائه پاسخ از الگوی تحلیلی «امنیتی شدن» استفاده شده است. با توجه به اقدامات کشورهای رقیب، نگاه امنیتی نسبت به حضور ایران در آفریقا افزایش یافته و این کشورها تلاش نموده‌اند تا ایران را به عنوان یک پدیده امنیتی مطرح کنند که تا حدودی نیز موفق

بوده‌اند زیرا حضور ایران در برخی از کشورهای آفریقایی با موانع و محدودیت‌هایی مواجه شده است و این شرایط حاکی از ضعف دیپلماسی عمومی ایران طی سالیان گذشته تاکنون بوده است که نتوانسته است عملکرد مؤثری را داشته باشد. همچنین تلاش شد تا جهت رفع چالش‌ها و موانع دیپلماسی عمومی ایران در آفریقا نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها مورد بررسی قرار گیرند که در این راستا به دلیل محدودیت منابع از روش مصاحبه عمقی با بیست کارشناس حوزه آفریقا و دیپلماسی عمومی استفاده گردید که می‌توان آن را نوآوری پژوهش حاضر محسوب نمود. در نهایت با توجه به داده‌های گردآوری شده از جدول تحلیل سوات استفاده گردید و راهبردهایی احصاء گردید که با توجه به یافته‌های پژوهش و بررسی‌های صورت گرفته، راهبرد واکنشی یا بازنگری به عنوان راهبرد مؤثر جمهوری اسلامی ایران در آفریقا جهت تقویت دیپلماسی عمومی و تضعیف نگاه امنیتی شکل گرفته مطرح گردید.

یادداشت‌ها

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری روابط بین الملل دانشگاه آزاد - واحد علوم و تحقیقات تهران با عنوان (دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آفریقا) با راهنمایی آقای دکتر علیرضا موسوی زاده و مشاوره آقایان دکتر سیدعلی اصغر کاظمی زند و محمدرضا دهشیری می‌باشد.

2. Strategy
3. Public Diplomacy
4. Securitization
5. Copenhagen school
6. Barry Buzan
7. SWOT

کتابنامه

آدمی، علی (۱۳۹۴). «نقد نظریه فرهنگ امنیت ملی با تأمل در آثار باری بوزان و مکتب کپنهاگ»، فصلنامه مطالعات تحول در علوم انسانی، ۵(۳)، ۳۰-۱۰.

آشنا، حسام‌الدین و جعفری هفت‌خوانی، نادر (۱۳۸۶). «دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی، پیوندها و اهداف»، دو فصلنامه دانش سیاسی، ۳(۵)، ۲۰۵-۱۷۹.

ابراهیمی، نبی‌الله (۱۳۸۶). «تأملی بر مبانی و فرهنگ مکتب کپنهاگ»، فصلنامه سیاست خارجی.

۲۱(۲)، ۴۵۸-۴۳۹.

- اسنو، نانسی و تیلور، فیلیپ (۱۳۹۵). *دیپلماسی عمومی* (روح‌الله طالبی آرنی، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
- خانی، محمدحسن (۱۳۸۴). «دیپلماسی فرهنگی و جایگاه آن در سیاست خارجی کشورها»، دو فصلنامه *دانش سیاسی*. ۲(۳)، ۱۴۸-۱۳۶.
- داداندیش، پروین و احدی، افسانه (۱۳۹۰). «جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، *نشریه روابط خارجی*. ۳(۹)، ۱۷۳-۱۴۳.
- داوری اردکانی، رضا و شاکری، رضا (۱۳۸۸). «امنیت سیاسی در اندیشه امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه)»، دو فصلنامه *دانش سیاسی*. ۱(۵)، ۸۶-۶۹.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۵). «چهار بعد دیپلماسی عمومی ایران»، به آدرس: <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/1964728/>
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و قرشی، سیدیوسف (۱۳۹۱). «نظریه و روش در مطالعات امنیتی کردن»، فصلنامه *مطالعات راهبردی*. ۱۵(۵۸)، ۴۲-۷.
- سنجابی، علیرضا (۱۳۹۰). *روش‌شناسی در علم سیاست و روابط بین‌الملل*. تهران: قومس.
- شجاعی، هادی (۱۳۸۹). «اهداف و راهبردهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه *معرفت*. ۴(۹)، ۴۰-۲۳.
- شیخ‌الاسلامی، محمدحسن و نوری، حامد (۱۳۹۶). *دیپلماسی عمومی (ج ۱)*. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- عبدالله خانی، علی (۱۳۸۵). «بررسی و نقد نظریه امنیتی ساختن»، فصلنامه *مطالعات راهبردی*. ۳(۳۳)، ۵۱۱-۴۹۱.
- کریمی، صدیقه و نصر، احمدرضا (۱۳۹۲). «روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه»، *نشریه پژوهش*. ۴(۱)، ۷۱-۹۴.
- نصری، قدیر (۱۳۸۱). «مکتب کپنهاگ: مبانی نظری و موازین عملی»، فصلنامه *مطالعات دفاعی و امنیتی*. ۹(۳۳)، ۵۸-۳۳.
- ویلسن، ژان و همکاران (۱۳۸۸). *دیپلماسی عمومی نوین، کارکرد قدرت نرم در روابط بین‌الملل* (رضا کلهر و محسن روحانی، مترجمان). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
- یزدان فام، محمود (۱۳۹۳). *دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: انتشارات مطالعات راهبردی.

- Buzan, Barry (1991). "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs). 67(3), pp. 431-451.
- Buzan, Barry (1997). "Rethinking Security After the Cold War", *Sage Journals*. 32(1), pp. 5-28.
- Buzan, Barry and Wæver, Ole (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner, London / Boulder.
- Feierstein, Gerald (2017). *The New Focus of the Saudi-Iranian Rivalry*. <https://www.mei.edu/publications/fight-africa-new-focus-saudi-iranian-rivalry>.
- Hailemariam, Zeray (2018). *East Africa: UAE's Stabilizing Role in the Horn*. <https://allafrica.com/stories/201806260579.html>.
- McAnenny, Alex (2015). *A Tutorial Overview of Iran's Strategic Influence In Africa*. <https://www.centerforsecuritypolicy.org/wp-content/uploads/2015/01/Iran-in-Africa.pdf>.
- Rosen, Armin (2018). *Desperate For Allies and Secret Assets, Iran Penetrates Africa*. <http://www.thetower.org/article/desperate-for-allies-and-secret-assets-iran-penetrates-africa/>.
- Sawahel, Wagdy (2018). *Iran's 'branch campuses' reach Sub-Saharan Africa*. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20180925134208657>.
- Torres, Emerita (2018). Intel Brief: Gulf State Influence in East Africa. <https://thesoufancenter.org/intelbrief-gulf-state-influence-in-east-africa/>.
- Wang, Chaorong (2018). *Top Sectors for Chinese Foreign Aid to Africa*. <https://borgenproject.org/top-sectors-for-chinese-foreign-aid-to-africa/>.

مصاحبه‌ها:

- آقا جعفری، مهدی (۱۳۹۸/۴/۲۴). مصاحبه اینجانب با مدیر کل اداره کل آفریقای وزارت امور خارجه، سفیر پیشین در تانزانیا.
- احمدی، محمد (۱۳۹۸/۵/۲). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره روابط عمومی و معاون اداره اول دیپلماسی رسانه وزارت امور خارجه.
- بخشی، احمد (۱۳۹۸/۴/۲۵). مصاحبه اینجانب با عضو هیئت علمی دانشگاه بیرجند.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۸/۲/۱۰). مصاحبه اینجانب با عضو هیات علمی و معاون آموزشی دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه.
- ذاکری، محمد (۱۳۹۸/۴/۲۲). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره فعالیت‌های قرآنی سازمان فرهنگ و ارتباطات.
- رمضان گل افزای، صادق (۹۸/۴/۲۲). مصاحبه اینجانب با بازنشسته سازمان فرهنگ و ارتباطات، استاد دانشگاه‌های تهران، اهل بیت و ادیان و مذاهب، رایزن فرهنگی پیشین ایران در سودان و تونس.
- سعیدی، روح‌الامین (۱۳۹۷/۱۱/۱۸). مصاحبه اینجانب با عضو هیات علمی دانشگاه امام صادق

(علیه السلام).

سلیمانی، محمد (۱۳۹۸/۴/۳۱). مصاحبه اینجانب با معاون اداره کل آفریقای وزارت امور خارجه.

شریعتی، محمدجواد (۱۳۹۸/۲/۱۱). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره امور همکاری‌های دینی، فرهنگی، هنری و ورزشی اداره کل دیپلماسی عمومی وزارت امور خارجه.
صولت، داریوش (۱۳۹۸/۱/۲۴). مصاحبه اینجانب با مشاور رئیس مرکز دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای وزارت امور خارجه.

عرب احمدی، امیر بهرام (۱۳۹۸/۴/۲۲)، مصاحبه اینجانب با عضو هیأت علمی دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران، رایزن فرهنگی پیشین در زیمباوه و تانزانیا.
عصمتی، محمد (۱۳۹۸/۴/۲۲). مصاحبه اینجانب با کارشناس اداره توسعه دارالقرآن‌ها و امور قرآنی سازمان فرهنگ و ارتباطات، رایزن فرهنگی سابق در تونس و سنگال.
علی بخشی، حسن (۱۳۹۸/۴/۱۵). مصاحبه اینجانب با سفیر پیشین وزارت امور خارجه در کشورهای بنین، بورکینافاسو و سنگال.

کارشناس دیپلماسی رسانه (۱۳۹۸/۲/۲۱). مصاحبه اینجانب با کارشناس دیپلماسی رسانه وزارت امور خارجه.

گرامی، بیژن (۱۳۹۷/۱۱/۱۷). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره امور غرب آفریقای وزارت امور خارجه.

گیوزاد، ملک حسین (۱۳۹۷/۱۱/۱۷). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره شرق آفریقای وزارت امور خارجه.

معصومی گرگانی، علیرضا (۱۳۹۷/۱۱/۲۸). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره جنوب آفریقای وزارت امور خارجه.

نوازانی، عباس (۱۳۹۷/۱۲/۲۰). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره امور مرکز آفریقای وزارت امور خارجه.

نیک‌بین، امیر حسین (۱۳۹۷/۱۲/۱). مصاحبه اینجانب با رئیس اداره امور جنوب شرق آفریقای وزارت امور خارجه و سفیر اسبق جمهوری اسلامی ایران در اوگاندا.

هنیه، مبارک (۱۳۹۸/۴/۱۵). مصاحبه اینجانب با روزنامه‌نگار کنیایی مقیم ایران و شاغل در رادیو سواحیلی کنیایی در ایران.

